

İNSAN HAKLARI KONSEYİ

ŞİKAYET USULÜ

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS COUNCIL

İNSAN HAKLARI KONSEYİ ŞİKAYET USULÜ NEDİR?

İnsan Hakları Konseyi'nin şikayet usulü, dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir koşulda meydana gelen ve güvenilir bir şekilde doğrulanmış tüm ağır insan hakları ve temel özgürlükleri ihlallerine dair süreklilik gösteren örüntüleri ele almaktadır (İnsan Hakları Konseyi'nin 18 Haziran 2007 tarihli 5/1 sayılı kararı). Usulün tarafsız, nesnel, verimli, mağdurlara yönelik ve zamanında yürütülmesini sağlamak için değiştirilen eski İnsan Hakları Komisyonu'nun 1503 sayılı usulüne dayanmaktadır.

İki ayrı çalışma grubu – Bildirimler Çalışma Grubu (Working Group on Communications) ve Durumlar Çalışma Grubu (Working Group on Situations) – sırasıyla yazılı bildirimleri incelemekten ve güvenilir bir şekilde doğrulanmış tüm ağır insan hakları ve temel özgürlükleri ihlallerine dair süreklilik gösteren örüntüleri Konseyin dikkatine sunmaktan sorumludur. Bu şikayet usulü, Birleşmiş Milletlere Üye Devletlerin tamamında tüm insan haklarını ve tüm temel özgürlükleri kapsayan tek evrensel şikayet usulüdür. Bu usul, ilgili Devletle işbirliğini artırmak için gizlilik ilkesine dayanır.

İNSAN HAKLARI KONSEYİ ŞİKAYET USULÜNE ŞİKAYET SUNMANIN AVANTAJLARI

- Ülkenin belirli bir anlaşmayı onaylamış veya belirli bir belge kapsamında çekince koymuş olmasına bakılmaksızın herhangi bir ülkeye karşı şikayette bulunulabilir.
- Bir şikayetin Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmasının en üst düzeyi olan İnsan Hakları Konseyi'ne ulaşması ve bunlar tarafından değerlendirilmesi mümkündür.
- Usulün gizlilik ilkesine uygun olması, Devlet işbirliğini artırmaktadır.

1503 SAYILI USUL İLE 5/1 SAYILI KONSEY KARARI KAPSAMINDAKİ USUL ARASINDAKİ FARKLAR NELERDİR?

Uygulamanın gösterdiği gibi, şikayet usulü özünde eski 1503 sayılı usule çok benzerlik göstermekte ve aşağıda sıralanan yeni özellikler esas olarak usulün işleyişindeki teknik özellikleri oluşturmaktadır:

• DAHA FAZLA NESNELİK VE ŞEFFAFLIK:

Bildirimler Çalışma Grubu Başkanı, Danışma Kurulu tarafından kendi üyeleri arasından belirlenen ve beş bölgesel grubu coğrafi olarak temsil eden beş bağımsız uzmandan oluşan Çalışma Grubu üyelerine ilk taramadan sonra reddedilen tüm bildirimlerin bir listesini ve reddedilme gerekçelerini sunar.

- **BAŞVURULARIN ZAMANINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:**

İki Çalışma Grubu yılda bir kez gerçekleştirilen ve iki hafta süren bir oturum yerine yılda iki kez gerçekleştirilen birer hafta süren oturumlar halinde toplanır. Bu sayede Konsey, (bölgesel gruplar tarafından Konsey üyesi Devletler arasından atanan beş üyeden oluşan) Durumlar Çalışma Grubu tarafından dikkatine sunulan dosyaları gereken sıklıkta değerlendirebilir.

- **DAHA FAZLA ŞEFFAFLIK VE MAĞDUR ODAKLILIK:**

Bildirimi sunan taraf ve ilgili Devlet önemli aşamalardaki işlemler hakkında bilgilendirilir. Her iki Çalışma Grubu da kendi yetki alanlarında bu mağdur odaklı yaklaşımın somut usullere ve çalışma yöntemlerine nasıl dönüştürüleceğine karar verir. Buna göre, her iki Çalışma Grubu da, aynı soruları bildirim yapan ve ilgili Devlete sormak da dahil, daha fazla bilgi talep etmek için bildirim yapan ile temasa geçmeye karar verebilir.

- **İLGİLİ DEVLETLE DAHA FAZLA İŞ BİRLİĞİ VE DİYALOG:**

Konsey'in belirli bir dosyaya dair alabileceği yeni bir önlem, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin (OHCHR/BMİHYK) ilgili Devlete teknik işbirliği, kapasite geliştirme yardımı veya danışmanlık hizmetleri sağlamasını tavsiye etmeyi içerir.

- **İÇ HUKUK YOLLARININ TÜKETİLMESİ:**

Bunlar, Paris İlkelerine uygun olarak faaliyet gösteriyorlarsa ve yargı benzeri yetkilere sahiplerse, ulusal insan hakları kurumları (ÜİHK'lar) nezdindeki takibatları da içerebilir.

Yeni usul, ilgili Devletle işbirliğini geliştirmek amacıyla gizli niteliğini korumuştur. Konsey, bir konuyu gizli usul kapsamında incelemeyi bırakmaya ve kamuoyuna açık değerlendirmeye almaya karar verebilir.

İHK ŞİKAYET USULÜNDE NE TÜR ŞİKAYETLER KABUL EDİLİR?

İnsan Hakları Konseyi şikayet usulü kapsamında kabul edilebilir olması için, bir şikayetin aşağıdaki ölçütlere uygun olması gerekir:

- Yazılı olmalı ve altı BM resmi dilinden (Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca) birinde sunulmalıdır;
- İlgili olguların (iddiadaki mağdurların isimleri, tarihler, yer ve diğer kanıtlar dahil) mümkün olduğunca ayrıntılı bir açıklamasını içermeli ve 15 sayfayı geçmemelidir;
- Açıkça politik bir saik içermemelidir;
- Yalnızca kitle iletişim araçları tarafından yayılan haberlere dayanmamalıdır;
- Halihazırda özel bir usul, bir sözleşme organı veya diğer Birleşmiş Milletler veya insan hakları alanındaki benzer bölgesel şikayet usulleri tarafından ele alınmıyor olmalıdır;
- İç hukuk yollarının etkisiz kalacağı veya makul olmayan bir şekilde uzatılacağı görülmedikçe, bu hukuk yolları tüketilmiş olmalıdır;
- Küfür veya hakaret içeren bir dil kullanmamalıdır;
- Şikayet usulü, münferit dosyalarda çözüm aramak veya mağdur olduğu iddia edilen kişilere tazminat verilmesini sağlamakla yükümlü değildir.

HANGİ OLAYLAR AĞIR İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN TUTARLI ÖRÜNTÜLERİ OLARAK DEĞERLENDİRİLİR?

- Genel Kurul'un, İnsan Hakları Konseyi'nin ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kararlarında ya da belgeleri, "örüntü" veya "ağır ihlal" terimlerinin açık bir tanımını içermemektedir. Bununla birlikte, 1503 sayılı usulün hazırlık çalışmalarından, "ağır ihlal örüntüleri" teriminin, "artık yalnızca Devletlerin ulusal yargı yetkisine girenler [olarak] kabul edilemeyecek kadar şiddetli olduğu" anlamına geldiği kabul edilmiştir.¹
- Ayrıca, "ağır ihlaller", dünyanın herhangi bir yerinde ve silahlı çatışmalar dahil herhangi bir koşulda meydana gelen medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlalleri ile uluslararası insancıl hukuk ihlallerini veya barışa yönelik tehditleri ifade eder.² Örneğin, Apartheid politikası, insan hakları ve temel özgürlüklerinin ağır ihlallerine dair süreklilik gösteren bir örüntü tanımına uyar.
- Hazırlık çalışmalarında, "güvenilir bir şekilde doğrulanmış ağır insan hakları ihlalleri örüntüsünün" birden fazla mağduru ve özellikle insanlık dışı veya aşağılayıcı nitelikte ve belli bir zaman dilimine yayılmış belirli sayıda ihlali içerdiği de belirlenmiştir. Bildirimler Çalışma Grubu, görüşmelerinde, bir bildirimde yer alan iddiaların kabul edilebilirliğini ve esasını değerlendirirken bu unsurları dikkate alır.
- Ayrıca, bir bildirim, tek başına veya diğer bildirimlerle birlikte, önemli sayıda tekrarlanan olaylarda İnsan Hakları Evrensel

---

¹ E/AC.7/SR.637

² E/AC.7/SR.638

Bildirgesi'nin ihlalleri olduğunu iddia ediyorsa süreklilik gösteren ve doğruluğu ispatlanmış insan hakları ihlallerini ortaya çıkarabilir.³

Örnek olaylar:

- Zorla tahliyeler, ırk ayrımcılığı ve standart altı yaşam koşulları da dahil olmak üzere, bir azınlığa mensup kişilerin insan haklarının kötüleştiği iddiası.
- Gerek tutuklular gerekse cezaevi çalışanları için cezaevi koşullarının, şiddet ve mahpusların ölümüyle sonuçlanacak şekilde, kötüleştiği iddiası.

İÇ HUKUK YOLLARININ TÜKETİLMİŞ OLDUĞU DEĞERLENDİRMESİ İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜTLER NELERDİR?

- Bildirimler, uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilkelerine uygun olarak iç hukukta mevcut yolların izlendiğine ve tüketildiğine dair bilgi veya beyanı ve mümkünse, ilgili Devletteki bir mahkeme veya diğer yetkili makam tarafından verilen herhangi bir nihai kararın belgesel kanıtını içermelidir.
- Bu şartın istisnası, söz konusu hukuk yollarının “etkisiz veya makul olmayan derecede uzun süreli” olduğu durumlardır (5/1 sayılı Karar, par. 87 (g)). Örneğin, mevzuatın yargı sürecini kısıtladığı (örneğin bağımsız bir yargının bulunmaması) veya şikayetçi ve/veya mağdurun hukuk yollarına erişimi engellendiğinde veya bunları tüketmesi engellendiğinde şikayetçinin iç hukuk yollarını tüketmesi gerekmez.

³ E/CN.4/1040, E/CN.4/Sub.2/316

- İlgili Devlet, mevcut tüm iç hukuk yollarının tüketilmediğini iddia ediyorsa, Çalışma Grubu Devletten davanın özel koşullarında mağdur olduğu iddia edilen kişilere sunulan etkili iç hukuk yolları hakkında ayrıntılı bilgi vermesini talep edebilir.

KİMLERE KARŞI ŞİKAYET YAPILABİLİR?

Birleşmiş Milletler üyesi herhangi bir Devlete karşı şikayette bulunulabilir.

KİMLER ŞİKAYETTE BULUNABİLİR?

Herhangi bir kişi, grup veya sivil toplum örgütü, İnsan Hakları Konseyi'nin şikayet usulüne başvuruda bulunabilir.

GİZLİLİK NE DEMEKTİR?

Şikayetçi ve ilgili Devlet tarafından sağlanan tüm materyaller ve ayrıca çeşitli aşamalardaki işlemler gizli kalır ve bu nedenle Konsey aksi yönde karar vermedikçe kamuya açıklanmaz. Bu aynı zamanda artık devam etmeyen durumlar için de geçerlidir. Ayrıca, şikayetçi, kimliğinin ilgili Devlete ifşa edilmemesini talep edebilir. Bu gizlilik kuralları, şikayete ilgilenen Birleşmiş Milletler organları için bağlayıcı olmakla birlikte, şikayet sahibinin, şikayetin İnsan Hakları Konseyi'nin şikayet usulü kapsamında sunulduğu gerçeğini açıklamasını engellemez. Bununla birlikte, bir şikayet, reddedilme nedeni olacağı için isimsiz olmamalıdır.

BİR ŐIKAYET KABUL EDİLDİĞİNDE NE OLUR?

Şikayet usulünde dört aşama bulunur:

• İLK AŞAMA:

Sekretarya ile birlikte Bildirimler alıŐma Grubu Başkanı tarafından bir n tarama yapılır. Yalnızca kabul edilebilirlik ölçütlerini karŐılayan Şikayetler, ilgili Devlete, burada yer alan ihlal iddiaları hakkında görüşlerini almak üzere iletilir.

• İKİNCİ AŞAMA: BİLDİRİMLER ÇALIŞMA GRUBU

Bildirimler alıŐma Grubu yılda iki kez toplanarak yapılan Şikayetin kabul edilebilirliğine karar verir ve Şikayetin, güvenilir bir Şekilde doğrulanmış ağır insan hakları ve temel özgürlükleri ihlallerine dair sürekli olarak gösteren örüntüsünü, tek başına mı yoksa diğer Őikayetlerle birlikte mi ortaya koyduğu da dahil olmak üzere, ihlal iddialarının esasını değerlendirir.

Oturumları sırasında, Bildirimler alıŐma Grubu aşağıdakilere karar verebilir:

- ▶ 5/1 sayılı Konsey kararı uyarınca kabul edilebilir bulunmayan bir Şikayetin reddedilmesi;
- ▶ Bir Şikayetin inceleme altında tutulması ve ilgili Devletten ve/veya Őikayetiden makul bir süre içinde daha fazla bilgi vermesinin istenmesi;
- ▶ Kabul edilebilir tüm bildirimlerin ve bu konudaki tavsiyeleri içeren bir dosyanın, daha ileri bir değerlendirme için Durumlar alıŐma Grubu'na iletilmesi.

• ÜÇÜNCÜ AŞAMA: DURUMLAR ÇALIŞMA GRUBU

Her bir bölgesel grup tarafından kendi kişisel kapasitelerinde çalışmak üzere atanan İnsan Hakları Konseyi Üye Devletlerinin beş temsilcisinden oluşan Durumlar Çalışma Grubu, yılda iki kez toplanır ve Bildirimler Çalışma Grubu tarafından sağlanan bilgi ve tavsiyeler temelinde Konsey'e güvenilir bir şekilde doğrulanmış ağır insan hakları ve temel özgürlükleri ihlallerine dair süreklilik gösteren örüntüler hakkında bir rapor sunar ve ne yönde hareket edilmesi gerektiği konusunda Konsey'e tavsiyelerde bulunur.

Oturumu sırasında, Durumlar Çalışma Grubu aşağıdakilere karar verebilir:

- ▶ Durumun değerlendirilmesine son verilmesi;
- ▶ Daha fazla değerlendirme veya ek bilgi için durumun incelenmesine devam edilmesi;
- ▶ Bildirimde yer alan iddiaların, güvenilir bir şekilde doğrulanmış ağır insan hakları ve temel özgürlükler ihlallerinin sürekli tekrarlayan örüntülerini ortaya çıkarabileceğini hissettiğinde durumun İnsan Hakları Konseyi'ne iletilmesi.

• DÖRDÜNCÜ AŞAMA: İNSAN HAKLARI KONSEYİ

Konsey, Durumlar Çalışma Grubu raporlarını (aksine karar vermedikçe) gizlilik içinde inceler ve aşağıdaki kararlardan birini alabilir:

- ▶ Daha fazla değerlendirme veya çalışmanın yapılamayacağı hallerde durumun değerlendirmesine devam edilmemesi;

- ▶ Durumun incelenmesine devam edilmesi ve ilgili Devletin makul bir süre içinde daha fazla bilgi vermesinin talep edilmesi;
- ▶ Durumun incelenmesine devam edilmesi ve durumu izlemek ve Konsey'e rapor vermek üzere bağımsız ve üstün nitelikli bir uzmanın atanması;
- ▶ Kamuoyunu dikkate almak için konunun gizli şikayet usulü kapsamında incelenmesinin bırakılması;
- ▶ BMMHYK'ya ilgili Devlete teknik işbirliği, kapasite geliştirme yardımı veya danışmanlık hizmetleri sağlamanın tavsiye edilmesi.

BİR ŞİKAYETTE HANGİ BİLGİLER YER ALMALIDIR?

Bir şikayetin belirli bir formatta sunulması gerekmesede, aşağıdaki web sitesinde bulunan şikayet formunun kullanılması tavsiye edilir. Şikayet yazılı, okunaklı, tercihen daktilo edilmiş ve imzalı olmalıdır.

Bildirimler resmi Birleşmiş Milletler dillerinden birinde (Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca) sunulmalıdır. Şikayette, temel kişisel bilgiler (şikayet sahibinin adı, uyruğu, doğum tarihi, posta adresi ve e-posta adresi) bulunmalı ve şikayetin yöneltildiği Devlet belirtilmelidir. Şikayetçi, adres veya diğer iletişim bilgilerinde sonradan meydana gelebilecek herhangi bir değişikliği mümkün olan en kısa sürede sekreteryaya bildirmelidir. Şikayetin dayandığı tüm olguların kronolojik sırayla belirtilmesi gereklidir. Anlatı mümkün olduğunca eksiksiz olmalı ve dosyayla ilgili tüm bilgileri içermelidir. Şikayetçi, açıklanan olguların neden süreklilik gösteren bir ağır insan hakları ihlalleri örüntüsü oluşturduğunu düşündüğünü belirtmelidir.

Şikayetçi ayrıca, şikayetin yöneltildiği Devlette mevcut olan iç hukuk yollarını tüketmek için halihazırda attığı adımları, özellikle de Devletin yerel mahkemeleri ve makamları önünde atılan adımları ayrıntıları ile vermelidir. İç hukuk yollarının tüketilmesi gerekliliği, bu hukuk yollarının etkisiz olduğu veya makul olmayan bir şekilde uzatılacağı görülmedikçe, şikayetlerin ilk önce mevcut en yüksek makama kadar ilgili ulusal makamların dikkatine sunulmuş olması gerektiği anlamına gelir. Bu hukuk yollarından bazıları askıdaysa veya henüz tüketilmediyse, nedenleri ile birlikte bunlar da belirtilmelidir.

Şikayetçiler, şikayetleri ve iddialarıyla ilgili tüm belgelerin, özellikle de şikayetlere ilişkin ulusal makamlar tarafından verilen idari veya adli kararların kopyalarını (orijinalleri gerekli değildir) sunmalıdır. Bu belgeler Birleşmiş Milletler'in resmi dilinde değilse, tamamının veya özetlerinin çevirisi sunulmalıdır.

Şikayet, İnsan Hakları Konseyi'nin şikayet usulü kapsamında dikkate alınacak temel bilgilerden yoksunsa veya olgulara dair açıklamalar net değilse, İnsan Hakları Konseyi sekreterliği, daha fazla ayrıntı veya yeniden başvuru yapılması talebi ile şikayetçi ile iletişime geçebilir.

TEKRARA DÜŞMEME İLKESİ NE ANLAMA GELİR?

Şikayet usulü, halihazırda özel bir usul, bir antlaşma organı ya da diğer bir Birleşmiş Milletler şikayet usulü veya insan hakları alanındaki benzer bir bölgesel şikayet usulü tarafından ele alınan bir dosyayı değerlendiremez.

DAHA ÖNCE BİR DOSYANIN GİZLİLİĞİNİN KALDIRILDIĞI BİR DURUM OLDU MU?

Konsey, biri 1503 sayılı usul kapsamında incelenmesinin ardından 2006 yılında Kırgızistan hakkında diğeri ise 2012 yılında Eritre hakkında iki dosyada gizli usul kapsamında incelemeyi bırakmaya ve kamuoyuna açık değerlendirmeye geçmeye karar vermiştir.

DOSYANIN DEĞERLENDİRİLMESİNDE BİLDİRİMDE BULUNAN İLE ETKİLEŞİMDE BULUNULUR MU? BU ETKİLEŞİM NASILDIR?

- 5/1 sayılı Konsey kararının 86. paragrafında usulün mağdur odaklı olduğunu vurgulamaktadır. 5/1 sayılı Konsey kararının 106. paragrafı, şikayet usulünün, bildirim sahibinin önemli aşamalardaki işlemlerden haberdar edilmesini sağlamasını sağlar.
- 5/1 sayılı Konsey kararı uyarınca, Bildirimler Çalışma Grubu, gerekli gördüğü takdirde bir bildirim yapandan veya üçüncü bir taraftan daha fazla bilgi talep edebilir.

ŒIKAYETİNİZİ NEREYE GÖNDEREBİLİRSİNİZ?

Complaint Procedure Unit

Human Rights Council Branch
Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
CH-1211 Geneva 10, Switzerland (İsviçre)

Ayrıca Œikayetinizi **cp@ohchr.org** adresine e-posta ile veya Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin herhangi bir ülke veya bölge ofisine gönderebilirsiniz.

İnsan Hakları Konseyi'nin Œikayet usulü hakkında daha fazla bilgi için web sayfasına ve aŒağıdaki adresindeki SSS (Sık Sorulan Sorular) kısmına bakın.

[http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/
ComplaintProcedure/Pages/HRCComplaintProcedureIndex.aspx](http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/ComplaintProcedure/Pages/HRCComplaintProcedureIndex.aspx)

Bu belge Etkiniz AB Programı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır. Çeviriden kaynaklanabilecek herhangi bir hatadan Birleşmiş Milletler sorumlu tutulamaz.

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COUNCIL

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI YÜKSEK KOMİSERLİĞİ OFİSİ

Palais des Nations
CH 1211 Geneva 10
İsviçre
T: + 41 (0) 22 917 9220
cp@ohchr.org

www.ohchr.org/hrc

@UN_HRC

@UNHRC

@humanrightscouncil